

Tottelevaisuuden loppu

Justyna Włodarczyk: *Genealogy of Obedience: Reading North American Dog Training Literature 1850s–2000s*. Brill 2018.

NORA SCHUURMAN

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Turun yliopisto
nora.schuurman@utu.fi

Moderneissa yhteiskunnissa eläinten kohtelun keinot ja tavoitteet näyttävät usein heijastavan ihmisyyden hallintaan sovellettuja menetelmiä ja ajattelutapoja. Erityisesti tämä koskee ihmisen kanssa toimivia eläimiä kuten koiria. Kirjassaan *Genealogy of Obedience: Reading North American Dog Training Literature 1850s–2000s* puolalainen kirjallisuudentutkija Justyna Włodarczyk analysoi koirien koulutusta kontrollin ja vallankäytön näkökulmasta. Tarkastelujakso ulottuu 1850-luvulta nykyaikaan, ja aineistona ovat pääasiassa lemmikkikoirien koulutuksesta Yhdysvalloissa ja Kanadassa kirjoitetut oppaat. Kirjoittaja perustaa analyysinsä Foucault'n biopolitiikkaan ja teoriaan modernisaatiosta historiallisena siirtymänä kuriyhteiskunnasta kontrolliyhteiskuntaan. Kirjan perusviesti on, että koirien koulutusta ei ole kehitetty asteittain lempeämmäksi, kuten usein oletetaan, vaan kyse on eri aikoina vaikutta-

neista erilaisista vallankäytön muodoista, joiden seurauksena koulutusmenetelmät ovat muuttuneet yhä tehokkaammiksi. Lempeys on tullut ikään kuin sivutuotteena, kun ruumiin muokkaamisesta on siirrytty mielen hallintaan. Samalla lemmikkien ja omistajien suhde on muuttunut entistä intensiivisemmäksi.

E erityisen kiinnostavaa kirjassa on analyysi siitä, miten koulutus on performoinut koiran eläimyyttä suhteessa ihmisyyteen. Tämä näkyi erityisen selvästi 1800-luvun jälkipuoliskolla, jolloin koloonialistinen diskurssi korosti ihmisen velvollisuutta huolehtia luontokappaleista (vrt. "valkoisen miehen taakka"). Koska kouluttajalle oli tärkeää sivistys ja itsehillintä, oppaissa kehoitettiin rankaisemaan koiria lempeästi, mutta käytännössä fyysinen kurittaminen piiskalla oli keskeinen osa koulutusta. Koiran odotettiin ymmärtävän, että sen velvollisuus oli totella isäntäänsä. Koulutuksen tavoitteena oli

kehittää koiran ”luontaista viisautta” ja tehdä se onnelliseksi, ja tavoitteen saavuttamiseksi koirille opetettiin ihmismäisiä temppuja. Koulutus kuitenkin vahvisti ihmisen ja eläimen välistä rajaa, sillä oli selvää, ettei ihmiseksi puetuista koirista koskaan voisi tulla ihmisen arvoisia.

1900-luvulle tultaessa diskurssi muuttui, ja eläimet nähtiin vaistojensa varassa toimivina olentoina, osana villiä luontoa. Myös koirien koulutuksen tavoitteeksi tuli luonnon valloitus. Vuosisadan alkuvuosikymmeninä sotakoirien ja poliisikoirien koulutuksesta tuli esikuva lemmikkikoirien koulutukselle. Tärkeintä oli koiran ehdoton tottelevaisuus ja alistuminen ihmiselle, ja tätä tarkoitusta varten koiria tuli kohdella koulutuksessa raa’asti ja väkivaltaisesti sekä provosoida koiran hyökkäystä. Koulutusdiskurssit heijastavat myös aikansa käsityksiä siitä, mikä eläimessä oli luontoa ja mikä kulttuuria. Siten 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alkupuolella vallinnut käsitys, että koiran koulutettavuus olisi periytyvä ominaisuus, johti huonosti menestyvien yksilöiden poistamiseen jalostuksesta. Tällaiset toimet Włodarczyk määrittelee Foucault’n käsittein biovallaksi, populaatioiden muokkaukseksi.

Suurelle yleisölle suunnatut koirakoulut tulivat suosituiksi 1940-luvulta lähtien, ja niiden mukana syntyi ajatus saada koira hallitsemaan itse itseään. Koirista tuli nyt konkreettisesti ”kuuliaisia ruumiita”: kuten vartija Panoptikon-

vankilassa, kouluttaja oli aina koiran mielessä, tarkkailemassa sen joka liikettä. Väkivaltaiset rangaistukset olivat edelleen osa koulutuksen arkea. Koirien koulutuksella pyrittiin myös kontrolloimaan kasvavaa kaupunkikoirien populaatiota, jotta näistä ei olisi vaaraa ihmisille – koirien koulutuksesta tuli näin osa laajempaa yhteiskunnan hallintaa. Suuremman muutoksen koulutusdiskurssiin toi behaviorismi, joka rantautui koirien koulutukseen 1900-luvun loppupuolella. Rangaistuksen käytöstä koulutuskeinona luovuttiin, tilalle tuli positiivinen vahvistaminen, ja ihmisen ja koiran suhde alkoi nousta koulutuksen keskiöön. Kurin tilalle tuli affektiivinen (itse)kontrolli. Koiran emotionaalinen suhde omistajaan oli tehokkaampi tapa hallita eläintä kuin rankaisu: koira, joka halusi miellyttää omistajaansa, *halusi* toimia oikein.

Kiinnostavaa on myös Włodarczykin analyysi behaviorismin vastustajista. Behaviorismi vetosi alun perin kouluttajiin, jotka etsivät lempeämpiä, tasa-arvoisempia menetelmiä, mutta radikaalin behaviorismin tiukan tieteellistä kieltä ja katkeamatonta kontrollia on vierastettu. Tätä ovat käyttäneet hyväksi ne kouluttajat (esim. Cesar Millan), jotka torjuvat tieteellisen tiedon, peräävät vanhan hierarkian paluuta ja ammentavat koirien koulutuksen väkivaltaisesta historiasta. Samaan aikaan behaviorismin sisältä on lähtenyt liikkeelle muutos, joka kääntää katseen itse koiraan. Mukaan on tullut

uusien harrastusmuotoja, jotka muistuttavat hämmästyttävästi 1800-luvun tempukoulutusta, mutta tavoitteena on nyt koiran ymmärtäminen eläimenä. Tottelevaisuuskoulutus menettää suosiotaan, koska koiralla pitää nyt olla oikeasti hauskaa – ei haittaa, jos oppiminen ei ole niin priimaa. Taustalla on lisääntynyt tutkimustieto koirien kognitiivisista kyvyistä, ja keskiöön ovat nousseet koiran yksilöllisyys, hyvinvointi ja – toden totta – elämyksellisyys. Włodarczyk nimittää suuntausta myönteiseksi biopolitiikaksi, jonka tehtävänä on taata eläimelle mahdollisuus nauttia elämästään.

Kirjan tarkoituksena ei ole erotella eettisesti oikeita tai vääriä tapoja kouluttaa koiria. On huomattava, että oppaiden kirjoittajat eivät itse pitäneet menetelmiään julmina. Włodarczyk myös painottaa, että tutkitut oppaat eivät kerro koko totuutta siitä, miten koiria koulutettiin ja kohdeltiin tietynä aikana. Etenkin 1800-luvulla kirjoitetut oppaat oli suunnattu etupäässä kaupunkien lemmikkejä pitävälle varakkaammalle väestölle, ja niistä voi päätellä hyvin vähän siitä, miten muu väestö koulutti koiriaan. Koirien työkäyttö oli 1800-luvulta lähtien jo vähenevässä ja lemmikkien pito yleistyvässä, joten oppaat kertovat ennen muuta siitä, millaista kulttuuria koirien ympärille oli kehittyvä. Nykyisestä lemmikkikulttuurista katsottuna Włodarczykin kirja onkin sangen kiehtova matka niihin historiallisiin diskursseihin, joiden jälkiä on

yhä nähtävissä koirien koulutusta koskevissa ajattelutavoissa ja käytännöissä. Vaikka kirjan maantieteellinen konteksti on Pohjois-Amerikka, tutkittavat ilmiöt ovat läsnä myös eurooppalaisessa koirakulttuurissa.

Käsillä oleva kirja on siksikin arvokas, että historiallinen tutkimus eläinten koulutuksesta on yllättävän vähäistä ottaen huomioon yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen nopean kasvun 2000-luvulla. Lisäksi eläimiin liittyviä kysymyksiä tarkastellaan varsin usein irrallaan muusta yhteiskunnallisesta analyysistä. Włodarczykin erityiseksi ansioksi on luettava, että hänen tutkimuksensa tekee eläinten koulutuksessa tapahtuneet muutokset ymmärrettäviksi liittämällä ne osaksi laajempia historiallisia prosesseja.